

Artiklen har været bragt i:

Medlemsbladet "Nyt fra Lokalhistorisk Forening for GL. - Tønder Kommune" - efteråret 2016.
Artiklen er skrevet af Knud Madsen, Tønder.

Tønder Arrest 100 år

Af Knud Madsen

I årene 1750-51 blev Tønders gamle borg Tønderhus nedrevet. Det forholdsvis nyopførte porthus blev skånet og tjente fremover som fængsel helt ind i 1900-tallet. Efterhånden fandt man det formodentlig utidssvarende, og i 1913 foretog Tønder byråd og Amtet en byttehandel. Amtet overtog et areal i Nørregade, hvor man agtede at opføre et domhus (retsbygning) med fængsel og en tjenestebolig for en dommer. Til gengæld overtog byen Porthuset med tilhørende grundstykke. I årene 1914-16 blev der efter arkitekt Gyszlings tegninger opført et domhus, et fængsel (arresthuset) og en dommerbolig i Nørregade. Domhuset blev bygget, så det kunne anvendes som lazaret. Dørene var uden dørtrin og så brede, at man kunne køre hospitalssenge igennem.

Indvielse

Den 15. august 1916 blev domhus og fængsel overdraget til myndighederne, og Tondernsche Zeitung skrev bl.a., at "Den kongelige Amtsret, som siden 1. september 1867 havde haft til huse i Tønders gamle rådhus, hvor lokalerne efterhånden var blevet for trange og utidssvarende, nu kunne indtage sit nye, prægtige hjem. Nybyggeriet blev som følge af verdenskrigen ved en passende værdig og enkel højtidelighed overgivet til retsmyndigheden. Til stede ved overdragelsen var som repræsentanter for den højeste retsmyndighed højesteretspræsident Kirschner og rigsadvokat Günther fra Kiel, landsretspræsident Groth fra Flensborg, og som repræsentant for Den kongelige

Porthuset til Tønderhus ca. 1880

Regering bygningsinspektør Gyszling fra Slesvig. Om fængslet hedder det, at den rummelige, fleretagers bygning har plads til 24 indsatte og i enhver henseende er moderne og hygiejnisk indrettet. Cellerne er alle ens og propert indrettet med det nødvendige for de indsatte. På øverste etage findes et fælles arbejdslokale, medens kælderetagen indeholder endnu en fængselscelle samt bade-, aflusnings- og vaskerum. Også her hersker overalt den pinligste renlighed. I tilslutning til bygningen ligger en fængselsgård omgivet af høje mure med en port, som fører ud til gaden".

Opført af kvinder?

Under 1. verdenskrig blev der udført flere store byggearbejder i Tønder, bl.a. blev Alexandrineskolen (nu politistation) opført og seminariet blev udvidet. Man kan undre sig over, at

der kunne skaffes arbejdskraft til disse byggearbejder, når Tyskland sendte så mange mænd i krig. Af en artikel i "Bladet Kriminalforsorgen", 2011, fremgår, at Tønder Arrest blev bygget af tyske kvinder. Det er der ikke fundet belæg for. Tyske krigsfanger har næppe heller medvirket til byggeriet. Her på egnen var de stort set alle beskæftiget ved landbrug og jordforbedringsarbejder. Det er derimod muligt, at tyske straffefanger kan have medvirket til byggerierne.

Arresten

Arrestanter kunne også blive sat ind i en celle i det gamle rådhus på Torvet. Den var helt oppe under loftet, men blev fjernet ved restaurering af bygningen i 1986.

Efter Genforeningen overgik domhus, fængsel og dommerbolig i dansk regi, og fængslet ændrede formodentlig snart efter status til arrest. Et fængsel er stedet, hvor man afsoner sin straf efter at være dømt, arresten er stedet hvor man anbringes inden domfældelsen eller afsoner en mindre straf. Arresten havde i 1923 plads til 19 personer, heraf 16 i eneceller og fangedagene udgjorde 4.062.

I løbet af 1925 blev i alt 139 personer indsat i arresthuset. Det kunne med sine 18 celler huse 21 personer. Det højeste antal indsatte på en dag var elleve, det laveste to. I 1943 havde Tønder arresthus plads til 21 arrestanter fordelt på 16 enkeltmandsceller, en tomands- og en tremandscelle. Desuden fandtes en sikkerhedscelle. Arrestforvarer Dahl havde to reservearrestforvarere til sin assistance. Under retsopgøret efter 2. verdenskrig steg arrestens belægningsprocent. I 1988 var arrestens kapacitet 16 indsatte, og den var truet med omdannelse til hæfteafsoningsanstalt; men det blev afværget. I 1996 overtog Bent Bager stillingen som arrestforvarer. I 2001 fandt en større ombygning og modernisering sted, hvorved man fik 20 celler. I 2004 rådede man over 19 celler, og arresten havde tolv ansatte.

Ny arrestforvarer

Den 1. marts 2012 afløste Ingo Kjær Sørensen arrestforvarer Bent Bager. På det tidspunkt rådede arresten over 20 celler. I marts 2014 flygtede tre fanger fra Tønder arrest efter at have gennembrudt en mur. Det lykkedes dog hurtigt en fængselsbetjent at pågribe den ene. I december samme år overfaldt en indsat 2 fængselsbetjente, af hvilke den ene blev alvorligt kvæstet. Derefter overfaldt flygtingen en bilist og røvede dennes bil. Det rejste kritik af sikkerheden i landets arrester.

Arresten lukker ned

Som følge af et faldende antal arrestanter besluttede Kriminalforsorgen, at Tønder Arrest pr. 1.11.2015 skulle tømme for varetægtsklienter / anholdte og overgå til at være bufferkapacitet og efter aftale med politiet eventuelt huse illegale flygtninge. Tolv ansatte fik nyt arbejdssted, og

tilbage blev kun arrestforvareren, som ud over at føre opsyn med arresten også varetog andre opgaver. I 2016 fik arrestforvareren andet arbejde, og arresten sorterer nu under Statsfængslet i Renbæk. Dommerboligen blev omkring 1998 solgt til privat side. I 2007 blev retten i Tønder nedlagt, men fik dog lov til at eksistere som et afdelingskontor under Sønderborg Byret. Kontoret flyttede i 2012 til lokaler på politistationen. Domhuset blev solgt i 2015. Tilbage er endnu Arresten, som den 15. august 2016 kunne have fejret sine 100 år, men det blev vel glemt, fordi den står tom og ikke længere opfylder sit oprindelige formål.

Gården i Tønder Arrest ca. 1985.

Kilder:

Adriansen, Inge: Ivan fra Odessa. Krigsfanger i Nordslesvig og Danmark 1914-1920, 1991, s.17-18.

Becker-Christensen, Henrik: Byen ved grænsen, 1993, s. 231-232.

Eskildsen, Claus: Tønder 1243-1943, 1943, s. 25.

Franciere, Martin: Tønder Arrest står tom - kun én mand tilbage (i: JydskeVestkysten, 3.11.2015).

Iwersen, Uwe: Trivsel bag tremmer (i: JydskeVestkysten, 1.11.2004).

Larsen, Vibeke C.: Charme og pladsmangel i Tønder (i: Bladet Kriminalforsorgen, september 2011, nr. 9, s. 10-11).

Tondernsche Zeitung 1913-1915.

Trap, J.P.: Danmark. Tønder amt, 1966, s. 470.

Tønder (i: Danmarks arresthuse / Red. af Peter Garde [m.fl.], 2010, s. 180-185).

Tønder i dag, 1943, s. 101.